

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ*

Υ Π Ο

ΗΛΙΑ ΒΟΥΛΓΑΡΑΚΗ

‘Η ‘Ορθόδοξος ‘Εκκλησία.

‘Η ‘Ορθόδοξος ‘Εκκλησία τῆς Ρωσίας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἄρχεται ἡ παροῦσα ἔρευνα, ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία εἶχεν ἐκλείψει. ‘Η νέα θρησκεία τοῦ ‘Ισλάμ εἶχε κατακλύσει ἀπάσας τὰς περιοχάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας πρότερον ἡ ἐλευθέρα ‘Εκκλησία τοῦ Βυζαντίου ἠκτινοβόλει τὸ φῶς τῆς πίστεως καὶ ἔφερεν εἰς τὴν πίστιν τοὺς περιβάλλοντας αὐτὴν βαρβάρους λαούς. ‘Η δεσμίαι ‘Εκκλησία τοῦ Βυζαντίου, ἔμπεριστατος πλέον, ἠδυνάτει νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τοῦ εὐαγγελισμοῦ. ‘Η ἱεραποστολὴ ὅμως δὲν διεκόπη. Τὴν σκυτάλην αὐτῆς ἔλαβε τὸ πνευματικὸν ἀνάστημα τοῦ Βυζαντίου, ἡ Ρωσικὴ ‘Εκκλησία.

‘Η προϋπόθεσις, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἡ Ρωσικὴ ‘Εκκλησία ἐπραγματοποίησε τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου περὶ μαθητεύσεως τῶν ἐθνῶν, ἦτο ριζικῶς διάφορος τῆς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. ‘Η ‘Ορθόδοξος ‘Εκκλησία τῆς Ρωσίας οὐδέποτε εὐρέθη ἀντιμέτωπος τῶν προμνημονευθέντων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἀντιμετώπισεν ἡ ‘Εκκλησία τῆς ‘Αναγεννήσεως ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν νέων λαῶν, διότι ὁ κόσμος τῶν ἀπίστων ἀπ’ ἀρχῆς περιέβαλλεν αὐτὴν καὶ συνεχῶς τὴν προεκάλει, ὅπως τοῦ μεταδώσῃ τὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου. ‘Η διάφορος αὕτη προϋπόθεσις, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ἡ ‘Εκκλησία τῆς Ρωσίας τὴν ἱεραποστολὴν συνετέλεσεν, ὥστε αὕτη νὰ παραμείνῃ ξένη πρὸς τὴν ἱεραποστολικὴν προβληματολογίαν τῆς Δύσεως. ‘Αντιθέτως ἡ Ρωσικὴ ‘Εκκλησία συνέχισε συμμεριζομένη τὰς περὶ ἱεραποστολῆς ἀντιλήψεις τοῦ Βυζαντίου. Τοῦτο ἐξηγεῖ ἐπαρκῶς, διατί, ἐνῶ εἰς τὴν Δύσιν ἡ ἱεραποστολὴ κατέστη ταχέως ἀντικείμενον διερευνήσεως ὑπὸ τῶν Θεολόγων, ἡ ‘Εκκλησία τῆς Ρωσίας δὲν ἠκολούθησε τὴν αὐτὴν ὁδόν.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 282 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

Ὅθεν δὲν εἶναι ἀπορίας ἄξιον, διατὶ ἡ πλουσία κατὰ τὰ ἄλλα ἱεραποστολική γραμματεία τῆς Ρωσίας δὲν παρήγαγεν ἔργα θεωρητικοῦ συνθετικοῦ χαρακτῆρος, ἀλλὰ κατὰ μεγίστην πλειοψηφίαν αὐτῆς ἔργα ἱστορικοῦ καὶ πρακτικοῦ χαρακτῆρος. Τοῦτο, διὰ τὴν Ρωσικὴν Ἐκκλησίαν, ὡς καὶ ἄλλως διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Βυζαντίου, δὲν σημαίνει, ὅτι ἐστερεῖτο παντελῶς τῶν τὴν ἱεραποστολὴν διεπουσῶν θεωρητικῶν ἀρχῶν. Αὗται ὅμως δέον νὰ ἀναζητηθοῦν οὐχὶ εἰς συγκεκριμένα ἔργα, ἀλλὰ εἰς τὸ καθόλου πνεῦμα, τὸ ὅποῖον διέπει τὴν ἱεραποστολικὴν γραμματείαν τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἔργον τοῦτο, καὶ ἄλλως λίαν ἐπίπονον, ἀναμένει εἰσέτι τὸν εἰδικὸν ἐρευνητὴν.

Ἐνταῦθα, ἐλλειπουσῶν παντελῶς τῶν πρὸς τοῦτο εἰδικῶν μονογραφιῶν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιάσωμεν συνθετικὴν εἰκόνα τῶν τυχῶν συντελεσθεισῶν ἐξελίξεων εἰς τὸν τομέα τῶν τὴν ρωσικὴν ἱεραποστολὴν διεπουσῶν ἀρχῶν. Θὰ περιορισθῶμεν μόνον νὰ ἀναφέρωμεν ὠρισμένα κατὰ τὴν γνώμη μας ἐνδεικτικὰ στοιχεῖα, τὰ ὅποια καταδεικνύουν τὴν πορείαν τῆς ρωσικῆς ἱεραποστολικῆς θεολογίας.

Τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχῶν τῆς ἱεραποστολῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἐκφράζει, ὡς νομίζομεν, κατ' ἄριστον τρόπον ἡ συνοπτικὴ περιγραφή τῆς ἱεραποστολικῆς δεοντολογίας, ὡς αὕτη περιλαμβάνεται εἰς τὸ ἐν Μόσχᾳ ἐκδοθὲν κατὰ τὸ 1651 Μέγα Τυπικὸν (Bol'soi Trebnik). «Σκόπιμον εἶναι νὰ προσέξωμεν τὰ ἀκόλουθα: Παρ' ἡμῖν εἰς τὴν μεγάλην Ρωσίαν διαβιοῦν περὶ τὴν χώραν μας, Μεγάλην-Ρωσίαν, ἔθνικοί, οἱ ὅποιοι δὲν γνωρίζουν τὸν Θεὸν καὶ ἀγνοοῦν οἰανδήποτε Διδασκαλίαν καὶ Γραφήν: οὔτε τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως, οὔτε τὴν περιτομήν, οὔτε τὰς περὶ Χριστοῦ προφητείας, οὔτε τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ καθ' ἥσσαν λόγον τὸν ἐλληνισμόν, οἰανδήποτε αἵρεσιν καὶ τὸ Ἰσλάμ. Ζοῦν ἄνευ Θεοῦ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ προσομοιάζουν πρὸς τοὺς ἀρχαίους εἰδωλολάτραις Ἑλλήνας. Τινὲς ἐξ αὐτῶν λατρεύουν ἀλάλους εἰκόνας, ἔτεροι δένδρα, ὕδατα καὶ πέτρας, ἔτεροι ἄγρια θηρία καὶ κατοικίδια ζῶα. Ἐτεροι πάλιν προσεύχονται πρὸς τοὺς δαίμονας καὶ τοὺς ἐπικαλοῦνται διὰ τοῦ μάγου εἰς βοήθειαν. Τοιούτου εἶδους εἶναι: οἱ Τσερεμίσοι καὶ οἱ Μορδβίνοι, οἱ Τσουβάκχοι καὶ οἱ Τγιούχνοι, οἱ Ἰζόρεν, Λάπωνες καὶ Σαμογέται καὶ πλῆθος ἄλλοι λαοί, οἱ ὅποιοι κατοικοῦν πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολάς: εἰς τὴν Σιβηρίαν καὶ τὴν Μογγολίαν οἱ Ὀστυάνκοι καὶ οἱ Καλμουῖι καὶ ἕως τὴν Κινεζικὴν αὐτοκρατορίαν ἔτεροι πολλοὶ ρυπαροὶ ἄγριοι. Τούτους ἅπαντας πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅπως τοὺς Ἑλλήνας (ἐνταῦθα ἔννοεῖ τοὺς ἐθνικούς, σ. Σ.) καὶ

νά τοὺς διδάξωμεν τὸν χριστιανικὸν νόμον, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ τὴν προσευχὴν, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με»⁹⁹.

Πλουσία πηγὴ διὰ τὴν ἱεραποστολικὴν πρᾶξιν καὶ δι' αὐτῆς διὰ τὰς διεπούσας τὴν ἱεραποστολὴν ἀρχὰς ἀποτελοῦν ὑπὸ τῶν Τσάρων καὶ κυρίως τῆς Συνόδου καὶ τῶν Ἐπισκόπων διδόμεναι πρὸς τοὺς Ἱεραποστόλους ἔγγραφοι ὁδηγίαὶ κατὰ τὴν ἀποστολὴν τούτων εἰς τὴν ἱεραποστολικὴν ἐργασίαν. Δυστυχῶς εἶναι εἰς ἡμᾶς ἀνέφικτος ἡ πλήρης συλλογὴ τῶν τοιούτων ὁδηγιῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι μέγας ἀριθμὸς ἐξ αὐτῶν δὲν ἐδημοσιεύθησαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι αἱ δεδημοσιευμένοι εἶναι ἀπρόσιτοι. Ἐνταῦθα περιοριζόμεθα εἰς τὴν ἐν περιλήψει ἔκθεσιν τοῦ περιεχομένου ἐνίων ἐξ αὐτῶν λίαν χαρακτηριστικῶν.

Ὅτε τὸ 1555 ὁ περιφημὸς Ρῶσος Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἅγιος Gurij ἐστάλη εἰς τὴν μόλις πρὸ δύο ἐτῶν καταληφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἰβάν Δ' ἐπαρχίαν τοῦ Καζάν, ἔλαβε παρὰ τοῦ Τσάρου γραπτὴν Ὁδηγίαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ τὴν πρώτην δοθεῖσαν. Εἰς τὴν Ὁδηγίαν αὐτὴν συνιστᾶται, ὅπως ἡ ἱεραποστολὴ διεξάγῃται μετ' ἀγάπης καὶ ὅπως ἀποφεύγῃται καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἡ ἐπίδειξις σκληρότητος πρὸς τοὺς μὴ Χριστιανούς. Ἐπίσης δίδεται ἡ σύστασις, ὅπως ἡ κατήχησις μὴ γίνῃται ἐμπόδιον διὰ τὴν βάπτισιν, ἀλλ' ὅπως παρέχῃται ἀμελητὶ ἡ βάπτισις καὶ ἔπεται ἡ κατήχησις.

Μετὰ δύο περίπου αἰῶνας (1740) ἀπεστάλησαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καζάν ὑπὸ τῆς Τσαρίνας Ἄννης ὁμάς ἱεραποστόλων ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν Καθηγητὴν τῆς Ρητορικῆς τῆς Ἀκαδημίας τῆς Μόσχας Δημήτριον Σερεπον. Ἡ εἰς αὐτοὺς δοθεῖσα Ὁδηγία ἐπανελάμβανε τὰς συστάσεις περὶ τῆς ἀξίας τῆς ἀγάπης ὡς μέσου διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τῆς ἱεραποστολῆς. Τὸ 1811 ἡ Ἐκκλησία τῆς Γεωργίας ἐνετάχθη εἰς τὴν Ρωσικὴν Ἐκκλησίαν. Ἐν ὅψει τῆς ἱεραποστολῆς, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσῃ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν, ἡ Σύνοδος τῆς Μόσχας διεμόρφωσε τὸ 1814 νέον καταστατικὸν τῆς Ἐκκλησίας, προάγουσα ταύτην εἰς Ἐξαρχίαν. Ὁ πρῶτος Ἐξαρχὸς αὐτῆς Θεοφύλακτος Rusanov ἐκυκλοφόρησε διὰ τοὺς ὑπ' αὐτὸν Ἱεραποστόλους Ὁδηγίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὅλως ἰδιαιτέρως ἐτόνιζε τὴν σημασίαν τῆς γνησίας μεταστροφῆς καὶ δὴ καὶ τῆ βοήθειᾳ πνευματικῶν καὶ ὄχι κοσμικῶν μέσων.

Ἡ νέα Ὁδηγία ἀφορᾷ πάλιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καζάν. Κατὰ τὸ 1828 Ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ἦτο ὁ δραστήριος καὶ ἐξάιρετος Φιλάρετος Amfiteatrov. Προπέμπων οὗτος ὁμάδα ἱερέων πρὸς ἀνάληψιν ἱεραποστολικῆς δραστηριότητος, συνέταξε μακρὰν Ὁδηγίαν. Ὡς ἐν προλόγῳ, τονίζει τὴν ἀξίαν τῆς μετ' ἐλευθερίας κλήσεως πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, συνιστῶν ὅπως οἱ ἱερεῖς πολιτευθοῦν κατὰ τὸν αὐτὸν πρὸς τοὺς παλαιούς

99. Ἡ μετάφρασις ἐκ τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως, φιλοπονηθείσης ὑπὸ Joseph Glazik, Die Russische-orthodoxe Heiden-mission seit Peter dem Grossen, Münster 1954, σελ. 249.

ἱεραποστόλους τρόπον, ὅταν οὗτοι μετέστρεφον τοὺς Ρώσους εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Διὰ τῆς ἀναφορᾶς ταύτης εἰς τὸ παρελθόν, ὑπεμίμνησθε τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἀποτόμου ἀλλαγῆς τῶν ἡθῶν τῶν ἰθαγενῶν, ἀλλὰ τὴν βαθμιαίαν καὶ μετ' ἄκρας ὑπομονῆς παιδευσιν αὐτῶν, ὅπως δεχθοῦν τὰς χριστιανικὰς συνηθείας. Παραλλήλως ἐτόνιζε τὴν σημασίαν τῆς γνώσεως τῶν τοπικῶν ἰθαγενῶν γλωσσῶν, τὴν ἀνάγκην προσαρμογῆς τῶν ἱεραποστόλων καὶ κατὰ συνέπειαν τῆς διδασκαλίας των πρὸς τὸ νοητικὸν δυναμικὸν τῶν ἐντοπίων, τὴν τέλεσιν τῆς θείας λειτουργίας εἰς τὴν ἐπιτόπιον γλῶσσαν καὶ τέλος τὴν εἰς τὴν αὐτὴν γλῶσσαν μετάφρασιν τῆς Ἀγ. Γραφῆς.

Ὅτε ὁ μεγαλύτερος τῶν Ρώσων ἱεραποστόλων καὶ βραδύτερον Ἀρχιεπίσκοπος Μόσχας Ἰννοκέντιος Veniaminov ἐπέστρεφεν ἐκ τοῦ εἰς Μόσχαν ταξειδίου του εἰς τὴν ἐπαρχίαν του Ἀλάσκαν κατὰ τὸ 1841, ἀπηύθυνε γενικὴν Ὁδηγίαν πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν Ἱεραποστόλους, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπεδείκνυεν, ὅπως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν προμνημονευθεῖσαν πρώτην Ὁδηγίαν, ἀποφεύγουν τὴν ταχεῖαν καὶ ἀνεξέλεγκτον βάπτισιν, ἐπιδίδονται εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν τοπικῶν γλωσσῶν πρὸς τὸν ἀπώτερον σκοπὸν, ἵνα δυνηθοῦν νὰ μεταφράζουσι εἰς τὰς γλώσσας αὐτὰς τὴν Ἀγ. Γραφήν.

Τὸ 1864 ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Μόσχας ἀπέστειλε μακροσκελῆ Ὁδηγίαν, συγκειμένην ἐκ 43 παραγράφων, πρὸς τὴν Ρωσικὴν Ἱεραποστολὴν τοῦ Πεκίλου, ἡ ὁποία ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Ρωσοκινεζικῆς συνθήκης τοῦ Tien-tsin (1 Ἰουνίου 1858) εἶχεν εἰσέλθει εἰς νέαν περίοδον δραστηριότητος. Εἰς τὴν Ὁδηγίαν αὐτὴν γίνονται σαφεῖς συστάσεις, ὅπως ἡ Ἱεραποστολὴ ἴσταται μακρὰν τῆς πολιτικῆς καὶ ὅπως οἱ Ἱεραπόστολοι ἐκμανθάνουν τὴν γλῶσσαν πρὸς μετάφρασιν τῶν ἱερῶν κειμένων. Ἐπίσης εἰς τὸν τρόπον διεξαγωγῆς τῆς ἱεραποστολῆς παρέχονται ὁδηγίαι, ὅπως ἀποφεύγωνται αἱ ἐσπευσμέναι μεταστροφαι καὶ ὅπως αὐταὶ ἐπιτυγχάνωνται οὐχὶ διὰ πίεσεων ἢ ἄλλων πονηρῶν μέσων. Τέλος γίνεται λόγος περὶ τῶν σχέσεων τῶν Ρώσων ἱεραποστόλων πρὸς τοὺς ἱεραποστόλους τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἀξία μνημονεύσεως εἶναι ἐπίσης ἡ Ὁδηγία, τὴν ὁποίαν ἀπέλυσε πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν Ἱεραποστόλους ὁ πρῶτος Ἱεραπόστολος τῆς Ἰαπωνίας καὶ ἀξιόλογος ἄνθρωπος Νικόλαος Kasatkin. Ὅτε συνέταξε τὴν περὶ τῆς ὁ λόγος Ὁδηγίαν (1871), ἦτο ἤδη ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Μόσχας κατεστημένος ἀρχηγὸς τῆς Ἱεραποστολῆς, ἔχων ὑπ' αὐτὸν τρεῖς Ἱερομονάχους καὶ ἓνα Κατηχητήν. Εἰς τὴν Ὁδηγίαν τονίζει σὺν τοῖς ἄλλοις ὁ Kasatkin τὴν ἀνάγκην ἐκμαθήσεως τῆς γλώσσης πρὸς μετάφρασιν τῶν ἱερῶν κειμένων. Ἰδιαιτέρως τονίζει τὴν καλὴν κατὰ κόσμον συμπεριφορὰν τῶν Ἱεραποστόλων καὶ ὡς ἐκ τούτου τὴν ὑποχρέωσιν αὐτῶν, ὅπως μελετήσουσι καὶ ἐθισθοῦν εἰς τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τοῦ τόπου.

Τὸ κείμενον ὅμως, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει τὸν Kasatkin ὡς ὄντως ἄξιον Ἱεραπόστολον καὶ τὸ ὁποῖον κατὰ τρόπον ἑμμεσον διδάσκει πολλὰ περὶ τῶν τῆν

Ρωσικὴν ἱεραποστολὴν διεπουσῶν ἀρχῶν, εἶναι τὸ ἐπόμενον. Πρὶν ἢ ὅμως παραθέσωμεν τὴν μετάφρασιν δέον νὰ πληροφορήσωμεν, ὅτι ἀφορμὴ τῆς συντάξεως τοῦ ἐν λόγῳ κειμένου ὑπῆρξεν ὁ κατὰ τὸν 1904 ἐξ ἀφορμῆς τῆς Κορέας ἐκτραγεῖς Ρωσοῖαπωνικὸς πόλεμος. Ὁ Kasatkin, καίτοι δὲν ἀρνεῖται τὴν Ρωσικὴν του καταγωγὴν, ὡς γνήσιος ποιμὴν, οὐδὲν διαχωρίζει τὰς εὐθύναις πρὸς τὸ ποιμνιὸν του. Τὸ πνεῦμα τοῦτο τὸν ὠδήγησεν, ὅπως συντάξῃ τὴν 11ην Φεβρουαρίου 1904 ἐγκύκλιον, ἀπόσπασμα τῆς ὁποίας εἶναι τὸ ἀκόλουθον: «Ἐκπληρώσατε, ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαί, πᾶν ὅ,τι ἀπαιτεῖ ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς τὸ καθῆκον τῶν πιστῶν ὑπηκόων. Προσεύχεσθε εἰς τὸν Θεόν, ὅπως δωρήσῃ εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν σας στρατὸν τὴν νίκην, εὐχαριστήσατε τὸν Θεὸν διὰ τὰς χαρισθείσας νίκαις, θυσιάσθητε διὰ τὰς ἀνάγκαις τοῦ πολέμου· σεῖς, οἱ ὅποιοι θὰ κληθῆτε εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, πρέπει νὰ πολεμήσθητε, δίχως νὰ φροντίζετε διὰ τὴν ζωὴν σας, οὐχὶ ἐκ μίσους ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ ἐξ ἀγάπης ἐναντι τῶν συμπατριωτῶν σας, ἐνθυμούμενοι τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος: “μεῖζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ”. Ἐν μιᾷ λέξει πράξατε πᾶν ὅ,τι ἡ πατρὶς ζητεῖ ἀπὸ ἁς... Ἄλλὰ ἐκτὸς τῆς γηίνης πατρίδος ἔχομεν καὶ οὐράνιον. Εἰς αὐτὴν ἀνῆλθον οἱ ἄνθρωποι ἄνευ διαφορᾶς ἐξ ἐπόψεως ἐθνικότητος, διότι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐξ ἴσου τέκνα τοῦ Οὐρανίου Πατρὸς καὶ ἀδελφοὶ μεταξύ των. Ἡ πατρὶς μας αὕτη εἶναι ἡ Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας εἴμεθα ἅπαντες ἐξ ἴσου μέλη καὶ εἰς τὴν ὁποίαν τὰ τέκνα τοῦ Οὐρανίου Πατρὸς ἀποτελοῦν πράγματι μίαν οἰκογένειαν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν χωρίζομαι ἐξ ὑμῶν, ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαί, καὶ παραμένω εἰς τὴν οἰκογένειάν σας, ὡς καὶ εἰς τὴν ἰδικήν μου. Πρέπει δὲ ἀπὸ κοινοῦ νὰ ἐκπληρώσωμεν πρὸς τὴν οὐράνιον πατρίδα μας πᾶν καθῆκον, τὸ ὅποιον μᾶς ἐπιβάλλεται...»¹⁰⁰

Αἱ προαναφερθεῖσαι Ὀδηγίαι δεικνύουν σαφῶς, ὅτι ἡ κυριαρχοῦσα μέριμνα τῶν διευθυνόντων τὴν ἱεραποστολὴν ἦτο ἡ σπουδὴ τῶν τοπικῶν γλωσσῶν καὶ τῶν ἐθίμων τῶν πρὸς ἐκχριστιανισμὸν λαῶν. Ἀνάλογον κατεύθυνσιν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτὰς ἔλαβε καὶ ἡ Ἐπιστήμη τῆς Ἱεραποστολῆς. Μετὰ τὰ εἰς τὴν ἱεραποστολὴν ἀφιερωμένα ἱστορικὰ ἄρθρα καὶ βιβλία, τὰ ὁποῖα ἐπραγματεύοντο ἀπὸ τῶν ἐπὶ μέρους ἱεραποστολικῶν περιστατικῶν, βιογραφικῶν ἱεραποστολῶν, ταξιδιῶν κλπ. μέχρι μεγάλων ἱεραποστολικῶν περιόδων, τὴν μεγαλυτέραν διάδοσιν εἶχον αἱ πραγματεῖαι ἐθνολογικοῦ περιεχομένου. Εἰς τὸν τομέα τοῦτον οἱ Ρῶσοι ἱεραπόστολοι ἀπεδείχθησαν λίαν ἱκανοὶ ἀναδείξαντες ἐπιστήμονας κύρους, ὑπερβαίνοντας τὰ ὅρια τῆς Ρωσίας.

Τὸ πλῆθος τῶν ἐν λόγῳ ἐργασιῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαριθμήσωμεν,

100. Μετάφρασις ἐκ τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως τοῦ F. Raeder, Die Missionstätigkeit der russischen orthodoxen Kirche, ἐν: Allgemeine Missions-Zeitschrift, 32 (1905) σελ. 551.

διότι μέχρι στιγμῆς οὐδεμία ἐν προκειμένῳ ἔρευνα συνετελέσθη πρὸς βιβλιογραφικὴν συλλογὴν αὐτῶν, οὔτε συνετάγησαν γενικωτέρας φύσεως πραγματεῖαι, αἱ ὁποῖαι νὰ ἐκθέτουν κατὰ τρόπον συστηματικὸν τὴν μεγάλην ταύτην συμβολὴν εἰς τὴν ἐπιστήμην τῶν Ρώσων ἱεραποστολῶν. Ἐνταῦθα περιορίζομεθα νὰ ἀναφέρωμέν τινας ἐξ αὐτῶν, τὰς ὁποίας ἤρυσθημεν ἐκ τῶν παρατιθεμένων βιβλιογραφικῶν δυτικῶν ἔργων, ἀφορώντων εἴτε εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἱεραποστολῆς, εἴτε εἰς τὴν ἐν γένει ἱστορίαν τῆς Ρωσίας.

Ἄρχαξ τοῦ 18ου αἰῶνος (1715) ὁ G. Novickij συντάξε μικρὰν ἐργασίαν περὶ τοῦ λαοῦ τῶν Ὀστυάνων, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη εἰς Πετρούπολιν ὑπὸ τοῦ L. N. Maikov τὸ 1884. Ὁ πλήρης τίτλος τῆς εἶναι: «Kratkoe opisanie o narode Ostjackom (Ize v predelech polnosnych carstva sibirskogo obretaetsja), δηλ. «Σύντομος περιγραφή τοῦ λαοῦ τῶν Ὀστυάνων (ὁ ὁποῖος διαβιοῖ εἰς τὰς ἀρκτώφας περιοχὰς τοῦ σιβηρικῶ κέντρου). Ἀκολουθεῖ ἡ ἐργασία τοῦ G. F. Müller ἐκδοθεῖσα ἐν Πετρούπολει τὸ 1791 καὶ ὑπὸ τίτλον: «Opisanie zinusich v Kazanskoj gubernii jazyce Skibh naradov» δηλ. «Περιγραφή τῶν ἐν τῇ διοικήσει τοῦ Καζάν διαβιούντων ἐθνικῶν λαῶν».

Τὸ 1862 ὁ K. Golubiskij ἐδημοσίευσε εἰς τὴν περιοδικὴν ἔκδοσιν «Trudy Kievskoj Duchovnoj Akademii» μακρὸν ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Religioznyja Veronija cunaš» δηλ. «Αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις τῶν Τσουβάχσων». Δύο ἔτη βραδύτερον ὁ Τάταρος ἱερεὺς καὶ διευθυντὴς Σχολείου διὰ τὰ τέκνα τῶν Τατάρων V. Timofeev ἐδημοσίευσε εἰς τὸ «Pravoslavnoe Obozrenie» μικρὸν ἄρθρον περὶ τῆς ζωῆς τῶν Τατάρων. Ὁ τίτλος του εἶναι «Certy iz byta inorodcev». «Μοε vospitanie». Razskaz starokreščennago Tatarina» δηλ. «Σκίτσα ἐκ τῆς ζωῆς τῶν ἰθαγενῶν». «Ἡ ἀνατροφή μου.» Διήγησις παλαιόθεν βεβαπτισμένου Τατάρου».

Ὁ K. Popov ἐξέδωκε ἐν Μόσχᾳ τὸ ἔτος 1874 ἔργον ἀναφερόμενον εἰς τοὺς Συργιάνους ὑπὸ τὸν τίτλον: «Zyrjane I zurjanskij kraj» δηλ. «Οἱ Συργιάνοι καὶ ἡ χώρα τῶν Συργιάνων». Παρομοίας φύσεως ἔργον ἐξέδωκε καὶ ὁ V. Sercevsikij ἐν Πετρούπολει τὸ 1896 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Jakuty. Opyt etnograficeskago issledovanija» δηλ. «Οἱ Ἰακουῖτοι. Δοκίμιον ἐθνογραφικῆς ἐρεῦνης». Τὸ δεύτερον ἔτος ὁ T. Dogurevic ἐξέδωκε ὁμοίως ἐν Πετρούπολει τὸ ἱστορικὸν ἱεραποστολικὸν καὶ ταυτοχρόνως ἐθνογραφικὸν ἔργον του: «Svet Azii. Rasprostranenie Christianstva v Sibiri v svjazi s opisaniem byta, nraon, obycaev I Religioznych veronanj inorodcev ätoco go kraja», δηλ. «Τὸ φῶς τῆς Ἀσίας. Ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Σιβηρίᾳ, μετὰ περιγραφῆς τοῦ τρόπου ζωῆς, τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ τῶν θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων τῶν ἰθαγενῶν τῆς χώρας ταύτης». Τὸ ἐπόμενον ἐπίσης ἔτος ὁ I. Smirnov ἐξέδωκε ἐν Καζάν τὸ βιβλίον: «Ceremisy. Istoriko-etnograficeskij ocerk», δηλ. «Οἱ Τσερεμίσοι. Ἱστορικὸν-ἐθνογραφικὸν ἄρθρον».

Παραλλήλως ὁμοίως πρὸς τὰ ἔργα ταῦτα ἔχομεν καὶ μελέτας ἀπτομένας

περισσότερον τῆς ἱεραποστολικῆς δεοντολογίας. Ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἔργων τοῦ V. Vasiliev «Zapiski, missionerskaco obščestva», δηλ. «Ἀνακοινώσεις τῆς Ἱεραποστολικῆς Ἑταιρείας», ἐκδοθέντων περὶ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος, δὲν περιλαμβάνονται μόνον πληροφορίαι πρακτικῆς κατευθύνσεως, ἀλλὰ καὶ στοιχεῖα θεωρητικά. Τὸ αὐτὸ δέον νὰ λεχθῆ καὶ διὰ τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ προμνησθέντος Ἰννοκεντίου Veniaminov, τὴν ὁποίαν ἐξέδωσεν εἰς τρεῖς τόμους ἐν Πετρούπολει ὁ I. Barsukov μεταξύ τῶν ἐτῶν 1897-1901 ὑπὸ τὸν τίτλον «Pis'ma Innokentija mitropolita moskovskago i kolomenskago 1828-1878», δηλ. «Ἐπιστολαὶ τοῦ Ἰννοκεντίου, Μητροπολίτου Μόσχας καὶ Kolomna».

Τὸ 1885 ὁ πολὺς Νικόλαος Ivanovic il' Minskij, ἀνατολιστῆς καὶ Καθηγητῆς τῆς περιφήμου Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Καζάν καὶ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς ἰδίας πόλεως, ἐδημοσίευσεν μεταξύ τοῦ πλήθους τῶν εἰδικῶν μελετῶν του τὰ κατὰλοιπα τῆς ἀλληλογραφίας ἐπὶ σημαίνοντος διὰ τὴν ἐποχὴν του ἱεραποστολικοῦ θέματος περὶ ἱκανότητος τῶν ἰθαγενῶν πρὸς κατάληψιν ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωμάτων. Ὁ V. Romanovskij ἐξέδωσεν ἐν Πετρούπολει τὸ 1905 ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Russkij missioner u inorodcevn», δηλ. «Ὁ Ρῶσος ἱεραπόστολος παρὰ τοῖς ἰθαγενέσι». Τὸ 1911 ὁ Serafim ἐξέδωσεν ἐν N. Novgorod τὰ πρακτικά τοῦ πρώτου Ρωσικοῦ Συνεδρίου διὰ τὴν ἱεραποστολήν, τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν ἐν Καζάν ἀπὸ 13-26 Ἰουνίου τοῦ 1910. Τμῆμα τῶν ἐν τῷ Συνεδρίῳ διεξαχθεισῶν συζητήσεων ἐδημοσίευσεν ἐπίσης εἰς τὸ «Pravoslavnyj Sobesednik» ὁ Gurij (Stepanov) τὸ αὐτὸ ἔτος ὑπὸ τὸν τίτλον: «Pravoslavnaia missija sredi lamaiftov i mery k eja nailucej postanovke po trudam kazanskago i irkutskago missionerskikh s-ezdov», δηλ. «Ἡ Ὁρθόδοξος ἱεραποστολὴ παρὰ τοῖς Λαμαῖταις. Μέτρα πρὸς καλλιτέραν διοργανώσιν τῆς, κατὰ τὰς ἐργασίας τῶν Ἱεραποστολικῶν Συνεδρίων ἐν Καζάν καὶ Ἰρκούτσκι». Τέλος ὁ V. Skvorcov ἐξέδωσεν ἐν Πετρούπολει τὸ 1912 λίαν ἐνδιαφέρον ἱεραποστολικὸν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Missionerskij pasoch. Pravoslavnoe missionerstvo, cerkovno - grazdanskija uzkonenija i rasporjaznenija, missionerskaja metodika i palemika», δηλ. «Ἱεραποστολικὴ Βακτηρία. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἱεραποστολή, ἐκκλησιαστικοὶ ἀστικοὶ νόμοι καὶ διατάγματα, ἱεραποστολικὴ μέθοδος καὶ πολεμικὴ».

Παραλλήλως ὁμοίως πρὸς τὰς ἐκδιδομένας ἱεραποστολικὰς μελέτας ἐκυκλοφόρου ἐν Ρωσίᾳ καὶ παντὸς εἴδους ἐκκλησιαστικὰ περιοδικά, τὰ ὁποῖα ἐφιλοξένουν ἱεραποστολικῆς φύσεως ἄρθρα. Ἐνταῦθα σημειοῦμεν ὠρισμένα ἐξ αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ὑπηρετοῦν ἀποκλειστικῶς τὴν ἱεραποστολήν. Τὸ ἀρχαιότερον ἦτο τὸ ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν ὄργανον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Καζάν «Pravoslavnyj Sobesednik», τὸ ὁποῖον ἤρχισεν τὴν ἐκδοσὴν του τὸ 1860 καὶ διέκοψε ταύτην τὸ 1891. Ἄλλοτερον περιοδικὸν ἦτο τὸ «Sbornik Svedenij», τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν εἰδήσεις ἐκ τῆς Ὁρθοδόξου

Ἱεραποστολῆς. Τοῦτο ἤρχισε τὴν ἔκδοσίν του τὸ 1870 καὶ ἀνέστειλε ταύτην μετὰ τέσσαρα ἔτη. Ἐπίσης μνημονεύομεν τὸ ἐβδομαδιαῖον περιοδικὸν «Missionér» τὸ ὁποῖον ἐκυκλοφορήθη μεταξύ τῶν ἐτῶν 1874-1879. Τέλος ἀπὸ τοῦ 1873 ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἀκαδημία τοῦ Καζάν ἤρχισεν ἐκδίδουσα ἐπιστημονικὴν σειρὰν ἔργων εἰδικῆς ἱεραποστολικῆς σημασίας ὑπὸ τὸν τίτλον: «Missionerskij Protivomusul'manskij Sbornik» δηλ. «Ἱεραποστολικὴ ἀντιμουσουλμανικὴ Συλλογὴ».

Ἡ ἱεραποστολικὴ δραστηριότης τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν τομέα τῆς Ἐπιστήμης τῆς Ἱεραποστολῆς θὰ ἔμενεν ἐλλιπής, ἐὰν δὲν ἐλέγοντο ὀλίγα τινὰ διὰ τὴν προσπάθειαν, τὴν ὁποίαν κατέβαλεν ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία, ὅπως τὰ εἰς τὴν ἱεραποστολὴν ἀφορῶντα θέματα γίνουσι ἀντικείμενον διδασκαλίας ὑπὸ τῶν Ἑδρῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἀκαδημιῶν.

Ἡ ἐπαρχία τοῦ Καζάν ἀπετέλεσεν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς προσαρτήσεως αὐτῆς εἰς τὴν Ρωσίαν ἀντικείμενον τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἐνδιαφέροντος τόσον τοῦ Ρωσικοῦ κράτους, ὅσον καὶ τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας. Ταχέως ἰδρύθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτὴν Σεμινάριον διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ κλήρου. Ἡ σημασία ὅμως, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ καθόλου ἐπαρχία διὰ τὴν ἱεραποστολὴν συνετέλεσεν, ὥστε ἡ Σύνοδος τῆς Μόσχας νὰ μετατρέψῃ τὸ Σεμινάριον εἰς Ἀκαδημίαν. Αὕτη ἰδρύθη τὸ 1797 ἐπὶ ἐπισκόπου Καζάν Ἀμβροσίου Podobedon (1785-1799). Ὁ διάδοχος αὐτοῦ Σεραπίων Aleksandronskij (1799-1803), συμμορφούμενος πρὸς τὸ ἀπὸ λίαν ἐνωρὶς ἐπικρατοῦν μεταξύ τῶν ἱεραποστόλων πνεῦμα περὶ τῆς ἀναγκαιότητος τῆς ἐκμαθήσεως τῶν Ἰθαγενῶν γλωσσῶν, εἰσήγαγε κατὰ τὸ 1800 ὡς ἀναγκαστικὰ μαθήματα εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Καζάν τὰς ἐντοπίους γλώσσας. Εἰς μὲν τὰς τέσσαρας πρώτας τάξεις ἐδιδάσκοντο αἱ γλώσσαι τῶν Τσουβάχων καὶ Τσερεμίσιων, εἰς ἀπάσας δὲ τὰς τάξεις ἡ ταταρικὴ γλῶσσα. Κατὰ τὸ 1818 ἡ Ἀκαδημία ἐκλείσεν. Αἱ ἱεραποστολικαὶ ὅμως ἀνάγκαι τῆς ἐπαρχίας προήγαγον ταχέως τὴν Σύνοδον τῆς Μόσχας, ὅπως ἀποφασίσῃ τὴν ἐκ νέου λειτουργίαν αὐτῆς. Εἰς τὸ πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς Συνόδου κατὰ τὸ 1842 δημοσιευθὲν διάταγμα σαφῶς ὀρίζεται, ὅτι ὁ προορισμὸς τῆς Ἀκαδημίας ἦτο ἱεραποστολικός, καθωρίζοντο δὲ εἰς αὐτὴν ὡς στόχοι δραστηριότητος ἡ Σιβηρία καὶ αἱ περὶ τὸν Βόλγαν περιοχαί. Εἰς τὸ ἴδιον διάταγμα προεβλέπετο ἡ ἴδρυσις πολλῶν νέων Ἑδρῶν διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐντοπίων γλωσσῶν. Τὰ μαθήματα ταῦτα ἤρχισαν ἕνα τῆ ἐξευρέσει τοῦ πρὸς τοῦτο καταλλήλου διδακτικοῦ προσωπικοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐκάλεσαν Καθηγητὰς ἐξ ἄλλων μερῶν τῆς Ρωσίας. Ὅμως ἀπὸ τοῦ 1846 ἡ Ἀκαδημία τοῦ Καζάν ἀπέκτησεν ἴδιον προσωπικόν, διὰ μὲν τὰ τουρκικά, ταταρικά καὶ ἀραβικά τὸν Ν. Ι. Minskij, διὰ δὲ τὰ μογγολικά καὶ καλμουχικά τὸν Α. Α. Bobrovníkov.

Ὁ ἐκ τῶν Καθηγητῶν il'Minskij ἀπέβη συντόμως ἐξέχουσα προσωπικότης, διακριθεὶς διὰ τὰς πολλὰς αὐτοῦ ἐπιστημονικὰς δημοσιεύσεις. Τὸ

1854 συνέστησεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ὅπως ἰδρυθῆ ἰδιδικὸν τμήμα διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν Ἱεραποστόλων. Ἡ πρότασις ἐγένετο ἀποδεκτὴ. Τοιοῦτοτρόπως ἰδρύθη κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἰδιδικὸν Ἱεραποστολικὸν Ἰνστιτούτον τριπλῆς κατευθύνσεως. Εἰς τὸ πρῶτον τμήμα ἐδιδάσκοντο ταταρικά, εἰς τὸ δεύτερον μογγολικὰ καὶ εἰς τὸ τρίτον αἱ γλῶσσαι τῶν Τσουβάχων καὶ Τσερεμίσων. Τὰ μαθήματα ἐξετείνοντο εἰς ὀκτὼ ἐξάμηνα. Τὰ ἐπὶ μέρους μαθήματα ἦσαν τὰ ἐξῆς: Διὰ τὸ Ταταρικὸν τμήμα: ἡ ἱστορία τοῦ Μωάμεθ καὶ τοῦ Ἰσλάμ, ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰσλάμ κατὰ τὰς πηγάς, ἐθνολογία καὶ θρησκευολογία τῶν Τατάρων, παιδαγωγικὴ καὶ τέλος ταταρικά καὶ ἀραβικά. Διὰ τὸ Μογγολικὸν τμήμα: ἡ ἱστορία τῆς θρησκείας τοῦ Βουδδισμού καὶ Σαμανισμού, ἡ ἱστορία τῶν μογγολικῶν λαῶν, παιδαγωγικὴ, πρακτικὴ ἱατρικὴ, μογγολικὰ καὶ καλμουχικά. Εἰς τὸ τμήμα διὰ τοὺς Τσουβάχους καὶ Τσερεμίσους: ἡ θρησκευολογία τῶν Τσουβάχων-Τσερεμίσων, ἐθνολογία, ποιμαντικὴ παιδαγωγικὴ, καὶ αἱ γλῶσσαι τῶν Τσουβάχων καὶ Τσερεμίσων.

Ἡ συμμετοχὴ εἰς τὰ μαθήματα ἦτο προαιρετικὴ. Τὸ τρίτον τμήμα μετὰ διηγετησὶν ἐπεράτωσε τὸν κύκλον τῶν μαθημάτων, ἑπτὰ δὲ φοιτητὰὶ ὠλοκλήρωσαν τὴν παρακολούθησιν, ὑποστάντες ἐπιτυχῶς τὰς ἐξετάσεις. Κατὰ περιεργὸν τρόπον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποφοιτησάντων ἐφάνη ἐπαρκὴς διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Ἱεραποστολῆς, ὥστε ἡ Διεύθυνσις νὰ θεωρήσῃ, ὅτι τὸ τμήμα ἐξεπλήρωσε τὸν προορισμὸν του καὶ νὰ λάβῃ τὴν ἀπόφασιν, ὅπως διακόψῃ τὴν λειτουργίαν του.

Κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1858/59, ἡ παρακολούθησις τῶν μαθημάτων τοῦ Ἰνστιτούτου γίνεται δι' ὄλους τοὺς φοιτητὰς τῆς Ἀκαδημίας ὑποχρεωτικὴ. Ἡ ὑπέρμετρος ὁμως ἐπιβάρυνσις τούτων διὰ νέων προσθέτων μαθημάτων ὠδήγησεν εἰς τὴν ὑπὸ τῶν φοιτητῶν ἀντιμετώπισιν τῶν νέων μαθημάτων μετ' ἀδιαφορίας. Τοῦτο ἤγαγε τὴν Διεύθυνσιν τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως ἀπὸ τοῦ 1865 εἰσαγάγῃ καὶ πάλιν τὴν ἐλευθέραν παρακολούθησιν. Ἐτη τινὰ βραδύτερον (1884), ἡ Σύνοδος τῆς Μόσχας ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν, ὅπως τὰ Ἱεραποστολικὰ μαθήματα εἰσαχθοῦν ὡς τμήμα τῶν ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἀκαδημιῶν διδασκομένων θεολογικῶν μαθημάτων. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἀκαδημία τοῦ Καζάν διωργάνωσεν ἰδιδικὴν σειρὰν τοιούτων μαθημάτων διαρκείας δύο ἐτῶν. Τὸ 1898 τὰ μαθήματα ταῦτα ἐνετάχθησαν εἰς ἰδιδικὸν Ἰνστιτούτον, τὸ ὁποῖον διεχωρίσθη τῆς Ἀκαδημίας καὶ εὔρε στέγην εἰς τὴν μονὴν τοῦ Καζάν Spaso-prebrazenskij.

Ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς ἐντατικῆς σπουδῆς τῶν ἐπιτοπίων γλωσσῶν ἦτο ἡ μεταφραστικὴ δραστηριότης, ἡ ὁποία ἐσημειώθη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἡ ὑπὸ τοῦ πεπαιδευμένου Ἀρχιεπισκόπου Γρηγορίου Postnikov (1848-1856) ἰδρυθεῖσα κατὰ τὸ 1847 ἰδιδικὴ Μεταφραστικὴ Ἐπιτροπὴ ἐξετέλεσεν ἀξιόλογον ἔργον, μεταφράσασα τὸ 1850 τὴν λειτουργίαν τοῦ Χρυσοστόμου,

τὸ 1852 τὴν ἀκολουθίαν τῶν ὠρῶν, τὸ 1863 τὴν Γένεσιν, τὸ 1864 τὴν Σοφίαν Σειράχ καὶ τὸ 1866 τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου.

Ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Καζάν ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία ἐπεχείρησεν, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας Ἐκκλησιαστικὰς Ἀκαδημίας ἢ εἰς αὐτόνομα Ἰνστιτούτα συστήσῃ τὴν διδασκαλίαν ἱεραποστολικῶν μαθημάτων, ἀνευ ὅμως οὐσιαστικῆς ἐπιτυχίας. Τὸ 1858 ὁ Μητροπολίτης Γρηγόριος τοῦ Novgorod καὶ τῆς Πετροπόλεως εἰσηγήθη εἰς τὴν Σύνοδον, ὅπως εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χώρους τοῦ Gruzino τῆς Διοικήσεως Novgorod ἰδρυθῇ Ἱεραποστολικὸν Ἰνστιτούτον ἐπταετοῦς κύκλου σπουδῶν. Ἡ πρότασις ἐγένετο κατ' ἀρχὴν ἀποδεκτὴ. Τὸ 1861 διωρίσθη Διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου πρωτοπρεσβύτερός τις ὀνόματι Ἰωακείμ Romanov. Δυστυχῶς ἡ ὅλη προσπάθεια ἐναυάγησεν εἰς τὸ σύντομον διάστημα τῶν δύο ἐτῶν.

Ἐτι μνημονευταί αἱ ἀκόλουθοι περιπτώσεις. Ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ γνωστοῦ ἱεραποστόλου καὶ τότε Μητροπολίτου Μόσχας Ἰννοκεντίου Veniaminov ἰδρύθη τὸ 1870 «Ὁρθόδοξος Ἱεραποστολικὴ Ἐταιρία» πρὸς διάδοσιν τῆς πίστεως. Τὸ ἐπιτυχὲς ἔργον αὐτῆς παρώθησε τὴν Σύνοδον τῆς Μόσχας, ὅπως τὸ πλαισιώσῃ διὰ καταλλήλων προσώπων, ἐχόντων εἰς τὴν ἱεραποστολὴν εἰδικὴν ἐκπαίδευσιν. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν διέθεσε τὴν ἐν Μόσχᾳ ὑπάρχουσαν Μονὴν τοῦ Rokron, εἰς τὴν ὁποίαν προεβλέπετο ἐπίσης ἡ ἴδρυσις ἱεραποστολικοῦ Ἀρχείου καὶ ἱεραποστολικῆς Βιβλιοθήκης. Ἐλλείποντος ὅμως τοῦ καταλλήλου προσωπικοῦ πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἱεραποστολικῶν μαθημάτων, ἐχρησιμοποιήθη ἡ Μονὴ ἐπὶ τινα χρόνον ὡς ἀναπαυτήριον τῶν Ἱεραποστόλων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, καίτοι αὕτη δὲν ἐξεπλήρωσε τὸν ἀρχικὸν αὐτῆς προορισμὸν, μέχρι τοῦ 1888 ἐξῆλθον ἐξ αὐτῆς περὶ τοὺς 27 ἱεραπόστολοι.

Ἡ προσπάθεια αὕτη τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας πρὸς καλλιέργειαν τῆς Ἐπιστήμης τῆς Ἱεραποστολῆς θὰ ἠκολούθει τὸν αὐτὸν δρόμον ὡς καὶ ἡ τῆς Θεολογίας τῆς Δύσεως εἴτε ἀνεξαρτήτως εἴτε καὶ κατ' ἐπίδρασιν αὐτῆς, συντόμως δὲ ἡ Ἐπιστήμη τῆς Ἱεραποστολῆς θὰ εἰσῆρχετο μονίμως εἰς τὸν κύκλον τῶν εἰς τὰς Ἀκαδημίας διδασκομένων θεολογικῶν μαθημάτων, ἐὰν δὲν ἐμεσολάβουν τὰ τραγικὰ γεγονότα τῆς κομμουνιστικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1917. Ἡ ἐπανάστασις αὕτη δὲν ἀνέκοψε μόνον τὴν πορείαν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης τῆς ἱεραποστολῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν ἱεραποστολὴν, ὥστε ἔκτοτε ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας νὰ σιγᾷ παντελῶς εἰς τὸν τομέα αὐτόν.

Καίτοι ἀπὸ τοῦ 1917 ἡ ἱεραποστολὴ τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας καὶ κατὰ συνέπειαν τῆς καθόλου Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας διεκόπη, τὰ γεγονότα μαρτυροῦν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία οὔτε ἐλησμόνησε τὴν ἱεραποστολὴν οὔτε παντελῶς ἠδιαφόρησε διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτῆς ἔρευναν. Δυστυχῶς καὶ ἐν προκειμένῳ ἐλλείπουν αἱ σχετικαὶ ἐργασίαι, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο νὰ μᾶς παράσχουν τὰς ἀπαιτούμενας πληροφορίας πρὸς ἀπαρτισμὸν καθαρᾶς εἰκόνης. Πᾶν ὅ,τι σχετικῶς γνωρίζομεν εἶναι λίαν πλημμελές.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρουμανίας

Διὰ τὸν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος χῶρον γνωρίζομεν, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρουμανίας ἴδρυσεν τὸ 1922 εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Βουκουρεστίου εἰδικὴν Ἔδραν τῆς Ἐπιστήμης τῆς Ἱεραποστολῆς καὶ τῆς Αἰρεσιολογίας, τὴν ὅποیان κατέλαβεν ὁ Βασίλειος Ispir. Οὗτος τὸ 1930 ἐξέδωσεν ἐν Βουκουρεστίῳ ὀγκῶδες σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον: «Curs de indrumare misionare, Pentru folosirea studentilor in Theologie, preotilor parohi Misionarilor eparchiali», δηλ. «Μαθήματα ἱεραποστολικῆς κατευθύνσεως, πρὸς χρῆσιν τῶν φοιτητῶν τῆς Θεολογίας, τῶν ἐνοριακῶν ἱερέων καὶ τῶν ἐπαρχιακῶν ἱεραποστόλων». Εἰς αὐτὸ διερευνᾷ κυρίως τὴν ἐσωτερικὴν ἱεραποστολὴν, ἀλλὰ συγχρόνως ἐνδιατρίβει περὶ τὰς γενικὰς ἀρχὰς τῆς Ἐπιστήμης τῆς Ἱεραποστολῆς, ἐξετάζων αὐτὴν ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον, τὴν μέθοδον καὶ τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς. Πρὶν ἢ εἰσέλθῃ εἰς τὸ κυρίως θέμα του ἐνδιατρίβει περὶ τὴν προέλευσιν τοῦ ὄρου ἱεραποστολή.

Μετὰ τὴν ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου ἔξοδον τοῦ Καθηγητοῦ Ispir (1947) ἡ Ἔδρα κατηργήθη. Ἐκτοτε τὰ ἀντικείμενά της ἐξητάζοντο ὑπὸ τῆς Δογματικῆς καὶ Συμβολικῆς, εἰδικὸς δὲ βοηθὸς θεραπεύει ταῦτα εἰς Σεμινάρια.

Ἡ ἐλληνόφωνος Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία

Ἡ Ὁρθόδοξος ἐλληνόφωνος Ἐκκλησία καίτοι ἦτο συνεχῶς ἐμπερίστατος, ἐνωρίτατα ὕψωσε φωνάς, μαρτυρούσας, ὅτι τὰ εἰς τὴν ἱεραποστολὴν ἀφορῶντα θέματα δὲν ἦσαν παντελῶς ξένα πρὸς αὐτὴν.

Ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν προξενεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ἀπὸ τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος μέχρι τοῦ πρώτου περιήπου Παγκοσμίου Πολέμου ζωηρὸν ὑπῆρξε τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν παρουσίαν θεμάτων ἀναγομένων εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς ἱεραποστολῆς καὶ εἰς τὴν παρακολούθησιν τῆς ἱεραποστολικῆς δραστηριότητος τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας.

Πρῶτον τὸ περιοδικὸν «Πανδώρα» ἐδημοσίευσε τὸ 1850/51 μικρὸν ἄρθρον «Περὶ τῆς πρώτης διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα» κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ. Ἐπεταὶ ὁ «Εὐαγγελικὸς Κήρυξ» ὁ ὅποιος τὸ 1857 ἐδημοσίευσε δύο ἄρθρα τοῦ διὰ τῶν ἀρχικῶν Κ.Κ. ὑπογράφοντος συντάκτου ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Ἱστορία τῆς πρώτης ἐξαπλώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Γερμανίᾳ» καὶ «Ἱστορία τῆς πρώτης ἐξαπλώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς Φράγκους». Εἰς τὸ αὐτὸ περιοδικὸν ἐδημοσιεύθη τὸ 1861 μετάφρασις ἄρθρου τοῦ Ν. Ρ. Μπέλοβ, τὸ ὅποιον πραγματεύεται τὰς ἀρχὰς τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας. Ἀναλόγου περιεχομένου ἄρθρον ἄνευ μνημονεύσεως συντάκτου ἐφιλοξένησε τὸ περιοδικὸν «Χρυσάλλις» τὸ 1864. Εἰς τὸν «Εὐαγγελικὸν Κήρυκα» ἐδημοσιεύθη τὸ αὐτὸ ἔτος ἀνυπόγραφον ἄρθρον «Περὶ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Δανίᾳ καὶ Σουηδίᾳ.» Ὁ ὑπὸ τὸ ἀρχικὸν Κ. ὑπογράφων

παρουσίασεν εἰς τὴν «Θρησκευτικὴν Φωνήν» τὸ 1880 δύο ἄρθρα περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Σλάβων εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Τὸ 1885 ὁ Β. Γεωργιάδης ἐδημοσίευσεν μακρὸν ἄρθρον εἰς τὴν «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν», ἐν τῷ ὁποίῳ πραγματεύεται περὶ τοῦ Ὁριγένους ὡς διδασκάλου κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Γρηγορίου Νεοκαισαρείας. Εἰς τὸ αὐτὸ περιοδικὸν ὁ Μ. Παρανίκας ἔγραψε κατὰ τὸ 1889 μελέτην περὶ τῆς «Εἰσαγωγῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς Τραπεζοῦντα καὶ Χαλδαίαν».

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν παρακολούθησιν τῆς ἱεραποστολικῆς δραστηριότητος τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἔχομεν κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τρία ἄρθρα. Τὸ πρῶτον εἶναι τοῦ μνημονουθέντος Ν.Ρ. Μπέλοβ, ὁ ὁποῖος ἐδημοσίευσεν τὸ 1861 μικρὸν ἄρθρον εἰς τὸν «Εὐαγγελικὸν Κήρυκα» περὶ τῆς «Προόδου τῆς πίστεως ἐν Ρωσίᾳ». Τὸ δεύτερον εἶναι τὸ ἐν «Νέα Σιών» δημοσιευθὲν ἄρθρον κατὰ τὸ 1904 ὑπὸ τὰ ἀρχικὰ Π.Δ. περὶ «Τῶν Ὁρθοδόξων ρωσικῶν ἱεραποστολῶν» καὶ τὸ τρίτον εἶναι ἢ κατὰ τὸ 1908 ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Πολιτικὸς» γενομένη ἀνακοίνωσις ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἐκ Ρωσίας: Τὸ ἐν Κιέβῳ IV πανρωσικὸν ἱεραποστολικὸν συνέδριον».

Θεωρητικὰς τινὰς ἀπηχῆσεις περὶ τῆς ἱεραποστολῆς συναντῶμεν κυρίως εἰς τὴν ἀντιρρητικὴν θεολογίαν τῆς περιόδου αὐτῆς, ἢ ὅποια βάλλει κατὰ τοῦ ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων γινομένου προσηλυτισμοῦ. Εἰς τὰς συγγραφὰς αὐτάς οἱ Ὁρθόδοξοι ἀναφέρονται εἰς τὴν ἔννοιαν καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς ἱεραποστολῆς. Τὰ μικρὰ ταῦτα ἀντιρρητικὰ ἄρθρα μᾶς βοηθοῦν ἐπίσης νὰ διακριβώσωμεν τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τῶν νῦν χρησιμοποιουμένων λέξεων: «ἱεραποστολή» καὶ «ἱεραπόστολος». Ὡς πρῶτον ἐξ αὐτῶν ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν τὸ ἄρθρον τοῦ Ἰ. Σταυρίδου, δημοσιευθὲν ἐν ἔτει 1861 εἰς τὸν «Εὐαγγελικὸν Κήρυκα» ὑπὸ τὸν χαρακτηριστικὸν τίτλον: «Διάλογος παπικοῦ Μισσιοναρίου πρὸς Ὁρθόδοξους.» Ἀκολουθεῖ τὸ λίαν μακροσκελὲς ἄρθρον ὑπὸ στοιχεῖα Μ.Δ.Χ.: «Οἱ ἐν Ἀνατολῇ μισσιονάριοι τοῦ προτεσταντισμοῦ», φιλοξενηθὲν τὸ 1880/82 εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια». Τὸ 1891 ὁ Νικηφόρος Λαυριώτης ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ αὐτὸ περιοδικὸν σύντομον μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία καὶ οἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ Λουθηροκαθι-νισταὶ καὶ παπισταὶ ἱεραπόστολοι».

Ὁ Μ.Δ. Χαμουδόπουλος ἐξέδωκε τὸ 1882 ἐν Κωνσταντινουπόλει μικρὸν πῶνυμα ὑπὸ τὸν τίτλον: «Οἱ ἐν Ἀνατολῇ μισσιονάριοι τοῦ Προτεσταντισμοῦ». Κατὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ, ἐδημοσίευσεν τὸ 1897 εἰς τὴν «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν» ὁ Β. Γεωργιάδης ἄρθρον, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται εἰς δύο τεύχη. Εἰς τὸ αὐτὸ περιοδικὸν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Ὁρθόδοξος» ἐδημοσιεύθη τὸ 1889 τὸ ἄρθρον «Ὁ θρησκευτικὸς καὶ ἐκπαιδευτικὸς προσηλυτισμὸς ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ». Ἀκολουθοῦν δύο ἄρθρα τοῦ Ἰ. Σκαλτσούνη ἀμφότερα δημοσιευθέντα τὸ 1896 εἰς τὴν «Ἀνάπλασιν»: «Ὁ προσηλυτισμὸς ἐν τῇ Ἀνατολῇ» καὶ «Οἱ ἱεραπόστο-λοι τοῦ Προτεσταντισμοῦ». Πάλιν εἰς τὴν «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν» ἐδη-

μοσιεύθη τὸ 1898 ἄρθρον ὑπὸ τοῦ Κ. Παρίτση ὑπὸ τὸν τίτλον: «Προσηλυτιστικαὶ ἐνέργειαι ἐν τῇ Ἀνατολῇ τῶν Δυτικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων». Τέλος τὸ 1917 ὁ γνωστὸς Κ. Καλλίνικος ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν «Πάνταινον» τὸ ἄρθρον: «Οἱ Μισσιονάριοι καὶ ἡ Ἥπειρος».

Σημαίνουσα φυσιογνωμία εἰς τὴν ἱεραποστολικὴν φιλολογίαν τῆς περιόδου αὐτῆς ἦτο ὁ Θεολόγος Νικόλαος Ἀμβράζης (1854-1926) ὁ ὁποῖος ἔγραψε πληθὺν ἄρθρων καὶ ἔργων κυρίως συμβολικῆς κατευθύνσεως. Ἐκτὸς τούτων ἀφιέρωσε τρία ἔργα του εἰς τὴν Ἱεραποστολήν. Ταῦτα εἶναι ἀφηγητικῶν χαρακτῆρος. Ἐξ αὐτῶν τὰ δύο εἶναι μυθιστορήματα, τὸ δὲ τρίτον ἱστορικὴ διήγησις. Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν μυθιστορημάτων του φέρει τὸν τίτλον: «Ὁ Ὁρθόδοξος καὶ Ἕλλην ἱεραπόστολος Φιλόθεος», ἐξεδόθη δὲ ἐν Ἀθήναις τὸ 1903 (β' ἔκδοσις 1968 ὑπὸ Σωτ. Σχοινᾶ-Βόλος)¹⁰¹. Τὸ δεύτερον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ δύναμις τοῦ Εὐαγγελίου μεταξύ τῶν βαρβάρων καὶ ἀνθρωποφάγων λαῶν» παραμένει εἰσέτι ἀνέκδοτον. Τὸ ἱστορικὸν ἀφήγημα φέρει τὸν τίτλον «Ὁ Ραββῆνος Ἰσαὰκ Μ.», ἐξεδόθη δὲ ἐν Ἀθήναις τὸ 1901 (Α' τόμος) καὶ τὸ 1906 (Β' τόμος).

Τὰ τρία ἀνωτέρω ἔργα τοῦ Ἀμβράζη, καίτοι διηγήσεις, περιέχουν πλούσιον ἱεραποστολικὸν ὕλικόν θεωρητικῶν χαρακτῆρος, διότι πολλάκις εἰς αὐτὰ γίνεται λόγος περὶ τῶν ἀρχῶν, τῶν κινήτρων καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἱεραποστολῆς. Τινὲς ἐκ τῶν ἀπόψεων τοῦ Ἀμβράζη φέρουν σαφῆ ἐπίδρασιν τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν του ἐπικρατουσῶν ἀντιλήψεων περὶ ἱεραποστολῆς μεταξύ τῶν Διαμαρτυρομένων, προβάλλονται ὅμως ὑπ' αὐτοῦ ὀρθοδόξως ἀναθεωρημένα. Τὸ ἔργον τοῦ Ἀμβράζη, ὑπὸ οἰανδήποτε ὀπτικὴν γωνίαν καὶ ἂν ἤθελεν ἐξετασθῆ, ἀποτελεῖ σημαντικὸν σταθμὸν διὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐξέλιξιν τῆς ἱεραποστολικῆς ιδέας.

Τὸ πόσον εἶχε καλλιεργηθῆ τὸ ἱεραποστολικὸν φρόνημα κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῆς προτάσεως τοῦ ἀειμνήστου τότε Ἀρχιμανδρίτου καὶ μετέπειτα Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου περὶ τῆς ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀναλήψεως ἱεραποστολικῆς δραστηριότητος. Τὴν πρότασίν του αὐτὴν ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1906 εἰς «Νέαν Σιών» ὑπὸ τὸν τίτλον: «Περὶ τῆς ἀνάγκης ἰδρύσεως ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἱεραποστολῆς.»

Ὁ μεσολαβήσας ὅμως πρῶτος Παγκόσμιος Πόλεμος, ὁ ὁποῖος διὰ τὴν Ἑλλάδα ὑπῆρξεν ἄκρως δυσμενῆς, ἀνέστειλε τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν καὶ οὕτως εἰπεῖν ἔσβησε τὴν λανθάνουσαν φλόγα τῆς ἱεραποστολῆς ἐκ τῶν καρδιῶν καὶ τοῦ νοῦ τῶν ἀνθρώπων.

Μετὰ τὸν πόλεμον ἡ ιδέα τῆς ἱεραποστολῆς ἐφαίνετο, ὅτι εἶχε παντελῶς

101. Β ο υ λ γ α ρ ά κ η ς, Ἡ λ., Ὁ Ὁρθόδοξος καὶ Ἕλλην ἱεραπόστολος Φιλόθεος, ἐν: Πορευθέντες, 10 (1968) σελ. 2 ἐξ.

λησμονηθῆ. Ἐνῶ πρὸ τοῦ πολέμου ἢ περὶ τὴν ἱεραποστολὴν συγγραφικὴ δραστηριότης ὑπῆρξεν ἀρκούντως ζωηρά, μετὰ τοῦτον δὲν ἔχομεν εἰμὴ μόνον μικρὸν ἄρθρον Βασιλείου τινὸς Πρωτοσυγκέλλου, τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν τὸ 1924 εἰς τὸν «Γρηγόριον Παλαμᾶν» ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ Κίνα καὶ τὸ Εὐαγγέλιον».

Ἐπρεπε νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ ἔτος 1935 διὰ νὰ ἀκουσθῆ καὶ πάλιν τὸ θέμα τῆς ἱεραποστολῆς. Κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος ἀνετέθη εἰς τὸν Ὑφηγητὴν καὶ μετέπειτα Καθηγητὴν καὶ νῦν Ὀμότιμον Λεωνίδαν Φιλιππίδην ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῆς Ἱστορίας τῶν Θρησκευμάτων εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν. Οὗτος ἤρξατο ἀπὸ τότε ἀνελλιπῶς νὰ ἀφιερῶνῃ καθ' ἕκαστον ἀκαδημαϊκὸν ἔτος τέσσαρας ἐβδομάδας εἰς ἀπὸ ἑδρας διδασκαλίαν τῆς ἱεραποστολικῆς προβληματολογίας καὶ ἀναθέτη εἰς τοὺς φοιτητὰς φροντιστηριακὰς ἀσκήσεις ἱεραποστολικοῦ περιεχομένου. Δύο ἐξ αὐτῶν, λαβοῦσαι τὸν βαθμὸν ἄριστα, εἶναι ἡ τοῦ νῦν Μητροπολίτου Κοζάνης Διονυσίου καὶ ἡ τοῦ νῦν Καθηγητοῦ Εὐαγγέλου Θεοδώρου.

Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1939 ἀναδειχθέντος εἰς τακτικὸν Καθηγητὴν τῆς Ἐδρας τῆς Ἱστορίας τῶν Θρησκευμάτων Λεωνίδου Φιλιππίδου διὰ τὴν θεωρίαν τῆς ἱεραποστολῆς συνάγεται σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἐκ τῆς πλουσίας αὐτοῦ συγγραφικῆς δραστηριότητος, μέρος τῆς ὁποίας ἀφιέρωσεν εἰς τὴν θεωρητικὴν ἀντιμετώπισιν τῶν εἰς τὴν ἱεραποστολὴν ἀφορώντων προβλημάτων.

Πρῶτον συναφὲς δεῖγμα εἶναι τὸ ἄρθρον του, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν πανηγυρικὸν Τόμον ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ τῆς 1900ῆς ἐπετείου τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς Ἑλλάδα, ἐκδοθέντα ἐν Ἀθήναις ἐπιμελείᾳ τοῦ Καθηγητοῦ Ἀμίλλα Σ. Ἀλιβιζάτου τὸ 1953, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἑλλάς καὶ Παῦλος» (σελ. 446-462). Τὸ μεγαλύτερον μέρος τούτου ἀφιερῶνται εἰς τὴν πραγμάτευσιν τοῦ θέματος τῆς ὑπὸ τοῦ Παύλου ἐφαρμοσθείσης ἐν Ἑλλάδι καὶ δὴ καὶ ἐν Ἀθήναις προτύπου, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀμέσως ἀποτελεσματικῆς ἱεραποστολικῆς τακτικῆς.

Ἀκολουθεῖ ἡ μικρὰ εἰς ἕκτασιν αὐτοτελὴς μελέτη του ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἀγιογραφικὴ Θεμελίωσις τῆς Χριστιανικῆς Ἱεραποστολῆς», ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ εἰς τὸν Γρηγόριον Παπαμιχαὴλ τιμητικὸν ἀφιέρωμα τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς 1956 σελ. 299-315 καὶ αὐτοτελῶς τὸ αὐτὸ ἔτος. Εἰς αὐτήν, μετὰ τὴν ἀποσάφησιν τῶν ὄρων «ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ἱεραποστολή», ἐρευνᾷ τὸν δεύτερον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐξ ἐπόψεως σημασίας, προελεύσεως, περιεχομένου, σκοποῦ, τακτικῆς καὶ προϋποθέσεων ἀσκήσεως ἱεραποστολῆς. Εἰς τὸ κατὰ τὸ 1958 ἐκδοθὲν ἐν Ἀθήναις ὀγκῶδες ἔργον του ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἱστορία τῆς ἐποχῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐξ ἐπόψεως παγκοσμίου καὶ πανθηρησκειακῆς», πλειστάκις ἀναφέρεται εἰς τὴν ἱεραποστολὴν, διερευνῶν ταύτην ὡς πρὸς τὴν ὀρολογίαν,

τὴν μέθοδον τοῦ τε Ἁπ. Παύλου καὶ γενικῶς, καὶ τέλος τὰ εὐνοϊκὰ περιστατικά, τὰ ὁποῖα συνέτειναν εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ 1964 ἐκδοθὲν ἔργον του: «Πρωτογόνων θρησκευτικῆ ζωῆ», ἀφιέρωσεν ἰδιαιτέρον κεφάλαιον εἰς τὴν ἱεραποστολὴν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Χρῆς καὶ δυνατότητες χριστιανικοῦ εὐαγγελισμοῦ τῶν πρωτογόνων»¹⁰², σημειώσας ὑποδειγματικῶς καὶ τὰ («σημεῖα ἐπαφῆς») τῆς θρησκευτικότητος τῶν πρὸς ἀντίστοιχα χριστιανικά, εἰς τὰ ὁποῖα δύναται νὰ ἀγκιστρωθῇ ἡ χριστιανικὴ ἱεραποστολή.

Τὸ χρέος διὰ τὴν ἱεραποστολὴν βασιζέει κατ' ἀρχὴν εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν φύσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς φύσει καὶ οὐχὶ προγράμματι παγκοσμίου θρησκείας—πράγμα, τὸ ὁποῖον σαφῶς δηλοῦται ἐξ ὅλης τῆς Ἀγ. Γραφῆς. Ἀκολούθως βασιζέει τοῦτο εἰς τὴν ἐν τε τῇ Ἀγ. Γραφῇ ὑπογραμμιζομένην καὶ ὑπὸ τῆς Ἐπιστήμης (Βασιτιάνειος θεωρία) ἀποδεδειγμένην κοινὴν («ἐξ ἐνὸς γένους») καταγωγὴν τῶν ἀνθρώπων, τέλος δὲ εἰς τὸ διῆκον διὰ τῆς ὅλης Ἀγίας Γραφῆς οἰκουμενικὸν (πανανθρώπινον) πνεῦμα. Εἰς τὰ συμπεράσματα τῆς ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος (1965) ἐκδοθείσης ἐν Ἀθήναις μελέτης περὶ τῆς «Στατιστικῆς τῶν Θρησκείων» ἐπανέρχεται καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ χρέους τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῶν ἐξωχριστιανικῶν λαῶν, ἐξηγῶν ἐπὶ πλέον τοὺς λόγους, οἱ ὅποιοι συνετέλεσαν εἰς τὴν «ἀσύγνωστον βραδυρρυθμίαν» τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἐκ τῶν παραδόσεων καὶ τοῦ συγγραφικοῦ ἔργου τοῦ Καθηγητοῦ Λεωνίδου Φιλιππίδου διεμορφώθη κύκλος μαθητῶν, ὁ ὁποῖος ἐνέκυψεν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Ἐπιστήμης τῆς Ἱεραποστολῆς καὶ συμμετέσχε βραδύτερον εἰς τὴν ἴδρυσιν καὶ ἐπ' ἀνδρωσιν τοῦ μεταπολεμικῶς συσταθέντος Ἱεραποστολικοῦ Κέντρου «Πορευθέντες».

Κατὰ τὸ ἐν τῷ ἐπομένῳ ἔτει (1936) συγκληθὲν ἐν Ἀθήναις Πρῶτον Συνέδριον Ὁρθοδόξου Θεολογίας ἠκούσθη καὶ πάλιν τὸ θέμα τῆς ἱεραποστολῆς. Ὁ Καθηγητὴς Ἀμίλλκας Ἀλιβιζᾶτος ἀνέπτυξεν εἰς τὸ ἐν λόγῳ Συνέδριον τὸ θέμα: «Die Frage der äussern und inneren Mission der Orthodoxen Kirche»¹⁰³ καὶ ὑπεστήριξε τὴν ἀνάγκην ἀναλήψεως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας συναφοῦς δραστηριότητος. Ἐνδιαφέρον ἐν προκειμένῳ εἶναι, ὅτι εἰς τὸ ἀντικείμενον

102. Φιλιππίδου, Λεωνίδου, Πρωτογόνων Θρησκευτικῆ Ζωῆ, Ἀθῆναι 1964, σελ. 117-140 Μέρους τοῦ ἐν λόγῳ κεφαλαίου ἐδημοσιεύθη καὶ ὡς ἄρθρον εἰς τὸ Περιοδικὸν «Πορευθέντες 8 (1966) σελ. 18-22. Ὁμοίως περὶ τοῦ χρέους πρὸς εὐαγγελισμὸν τῶν πρωτογόνων διαλαμβάνει τινα ἐν τῇ σελίδι 628 καὶ εἰς τὸ προμνημονευθὲν ἔργον του «Ἱστορία τῆς ἐποχῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐξ ἐπόψεως παγκοσμίου καὶ πανθρησκειακῆς».

103. Ἐν: Alivisatos, Hamilcar S., Procès-verbaux du premier Congrès de Théologie Orthodoxe à Athènes, Athènes 1939 σελ. 328-332. Ἐλληνιστὶ ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Ἐπιστημονικὴν Ἐπετηρίδα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 11 (1936/37) σελ. 60-67.

ιεραποστολῆς περιλαμβάνει τὰς ἀρχαίας ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας καὶ τοὺς Οὐνίτας. Εἰς τὸ αὐτὸ Συνέδριον ὠμίλησεν ἐπίσης ὁ Καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βουκουρεστίου Βασίλειος Ispir. Τὸ θέμα του ἦτο «La Mission dans l'Église orthodoxe»¹⁰⁴. Τὴν ιεραποστολὴν βλέπει ὡς ἔκφρασιν τῆς καθολικότητος τῆς Ἐκκλησίας. «Ἐν ἑκ τῶν καθηκόντων τῆς ιεραποστολῆς εἶναι ἡ ἀνάσχεσις τῆς δράσεως τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἀνατολῇ καὶ ἡ καταπολέμησις τῆς μασωνίας. Τέλος εἰς τὸ αὐτὸ Συνέδριον ὁ Καθηγητῆς Κωνσταντῖνος Δυοβουνιώτης ὠμίλησε περὶ τῆς ἀναγκαιότητος διεξαγωγῆς ιεραποστολῆς ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας»¹⁰⁵.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Καθηγητῆς τῆς Ριζαρείου Σχολῆς Δημήτριος Κουϊμουτσόπουλος ἐδημοσίευσεν τὸ πρῶτον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ Εἰσαγωγὴν εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ μέλλον νὰ ἐκδοθῇ «Σύστημα Ἱεραποστολῆς», τοῦ ὁποίου ἡ ἔκτασις θὰ κατελάμβανε τρεῖς τόμους. Δυστυχῶς τὸ ἔργον του δὲν εἶχε συνεχίαν. Εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν του προτάσσει γενικὴν βιβλιογραφίαν, τὸ ξενόγλωσσον μέρος τῆς ὁποίας εἶναι λίαν ἑλλιπές, διότι δὲν ἀναγράφει ἀξιόλογα συστηματικὰ ἔργα τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς καὶ Προτεσταντικῆς Ἐπιστήμης τῆς Ἱεραποστολῆς. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν, εἰσέρχεται εἰς τὴν πραγμάτευσιν τῆς «Ἱεραποστολικῆς Ἐπιστήμης» ἢ ἄλλως «Ἱεραποστολογίας». Ἐξ αὐτῆς περιέλαβε μόνον τὴν «Διάταξιν τῆς ὕλης» καὶ τὴν «Βιβλιογραφίαν». Ὡς ἐκ τῶν περιεχομένων δηλοῦται, εἰς τὸν πρῶτον τόμον ἐσκοπεῖ νὰ ἀσχοληθῇ περὶ τὸν ὀρισμὸν, τὸν σκοπὸν, τὴν σημασίαν, τὴν ἀναγκαιότητα, τὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὰς σχέσεις τῆς Ἐπιστήμης τῆς Ἱεραποστολῆς πρὸς τὰ λοιπὰ μαθήματα τῆς Θεολογίας, ὡς καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας.

Βασικῶς τὸ ἔργον τοῦ Κουϊμουτσοπούλου, καίτοι ἀναφέρεται εἰς τὴν καθόλου ιεραποστολὴν, θὰ ἡσχολεῖτο κυρίως περὶ τὴν ἐσωτερικὴν ιεραποστολὴν, ἡ ὁποία ἀπετέλει διὰ τὴν ἐποχὴν του κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἔκφρασιν «γεγονός»¹⁰⁶. Μόνον ὁ Γ' τόμος τοῦ ἔργου θὰ ἀφιερουτο εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ιεραποστολὴν.

Ἡ ἐκτεταμένη Εἰσαγωγὴ τοῦ Κουϊμουτσοπούλου δὲν ὑποβοηθεῖ εἰς τὴν διακρίβωσιν τῶν περὶ ιεραποστολῆς θεωρητικῶν ἀρχῶν, τὴν ἔκθεσιν τῶν ὁποίων ἐπεφύλαξεν εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ ἔργου. Ἡ κεντρικὴ ὁμῶς θέσις αὐτοῦ περὶ τῆς σχέσεως Ἐκκλησίας καὶ ιεραποστολῆς δηλοῦται ἀπ' αὐτῶν ἤδη τῶν πρώτων γραμμῶν τῆς Εἰσαγωγῆς του, ἡ ὁποία ἄρχεται διὰ τῆς προτάσεως: «Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία εἶναι ιεραποστολική» καὶ ἐν συνεχείᾳ: «Ἐκ τῶν οὐσιωδῶν αὐτῆς γνωρισμάτων εἶναι ἡ ιεραποστολικότης— ἵνα τὸν παραδεδε-

104. Ἐν: Alivisatos, Hamilcar, S., ἐνθ' ἀν., σελ. 339-342.

105. Αὐτόθι σελ. 122 ἐξ.

106. Κουϊμουτσοπούλου, Δημ. Ι., Σύστημα Ἱεραποστολῆς, Ἀθήναι 1936 τόμ. Ι σελ. 29.

γμένον ὄρον μεταχειρισθῶμεν, — τὸ καθῆκον δηλαδὴ τοῦ διαδίδειν εἰς τὸ διηνεκές καὶ πρὸς πάσας τὰς κατευθύνσεις τῆς ἐν αὐτῇ σωτηρίαν, ἧς ταμιοῦχον πιστὸν Αὐτὸς ὁ θεῖος Ἰδρυτὴς τὴν ἀνέδειξεν.»¹⁰⁷

Μετὰ τὸν Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον, ἐξεδόθη τὸ 1947 ἐν Καίρῳ τὸ μικρὸν ἔργον τοῦ Νικολάου Μητροπολίτου Ἀξώμης ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τριλογία Ἀναμνήσεων», ἐν τῷ ὁποίῳ διαλαμβάνει περιγραφὴν ταξιδίου του εἰς Οὐγκάντα Ἀφρικῆς πρὸς συνάντησιν τῶν ἐκεῖ διαβιούντων Ἰθαγενῶν Ὁρθόδοξων καὶ εἰσήγησιν πρὸς τὴν Σύνοδον τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας περὶ τοῦ τρόπου τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀντιμετωπίσεως τῶν ἀναφεέντων κατὰ τὸ ταξιδιὸν του προβλημάτων. Τὸ 1959 ὁ Μητροπολίτης Μελίτης Ἰάκωβος καὶ νῦν Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν τιμητικὸν τόμον *Basileia, Walter, Freytag 60. Gebustag*, ἐκδοθέντα ἐν Wuppertal-Barmen μικρὰν συμβολὴν (σελ. 76-80) ὑπὸ τὸν τίτλον: «The Orthodox Concept of Mission and Missions». Εἰς αὐτὴν ὑποστηρίζει, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία πιστὴ εἰς τὴν ἀρχὴν της, ὅτι ἡ ἱεραποστολὴ εἶναι προῖον τῆς ἐνότητος, ἀρνεῖται τὴν ἄσκησιν ἱεραποστολῆς, ἐφ' ὅσον σήμερον ἡ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἰδρυθεῖσα Ἐκκλησία εἶναι διεσπασμένη. Ἐκτὸς τῶν ἀμφιβολιῶν τὰς ὁποίας δύναται τις νὰ διατηρῇ διὰ τὴν δογματικὴν ὁρθότητα τῆς ἀνωτέρω θέσεως, ὁ Μητροπολίτης Ἰάκωβος κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀπόψεων του ἐλησιμόνησε τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν ἐπεράτωσεν, ὡς ἰσχυρίζεται, τὸ ἱεραποστολικὸν της ἔργον τὸ 1054, δηλαδὴ ὅτε ἐγένετο τὸ σχίσμα, ἀλλὰ συνέχισε τοῦτο διὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας μέχρι τῆς, κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα, ἐκραγείσης εἰς Ρωσίαν κομμουνιστικῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁρόσημον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἱεραποστολικῶν πραγμάτων τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας γενικῶς καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰδικώτερον ἀπετέλεσεν ἡ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1958 συγκληθεῖσα ἐν Θεσσαλονίκῃ τετάρτη Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Διεθνoῦς Ὁργανισμοῦ Ὁρθοδόξου Νεολαίας «*Syndesmos*». Κατ' αὐτὴν ἀπεφασίσθη ἡ ἀνάληψις ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου νεολαίας ἐνεργοῦ ἱεραποστολικῆς δραστηριότητος καὶ ἰδρύθη πρὸς τοῦτο «Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἱεραποστολὴν», εἰς τὴν ὁποίαν ἀνετέθη ἡ μελέτη τοῦ θέματος τῆς «Ἐξωτερικῆς Ἱεραποστολῆς» πρὸς τὸν σκοπὸν, ὅπως ὑποβάλλῃ τὰ σχετικὰ πορίσματά της εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ συγκληθῇ μετὰ τριετίαν νέαν Γενικὴν Συνέλευσιν τοῦ «*Syndesmos*». Ἡ Ἐπιτροπὴ παρὰλλήλως πρὸς τὴν ἀνατεθεῖσαν εἰς αὐτὴν ἐργασίαν προέβη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1959 εἰς τὴν ἔκδοσιν τριμηνιαίου περιοδικοῦ (πολυγεγραμμένου) εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Ἀγγλικὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Πορευθέντες».

Κατὰ τὴν ἐπομένῃν Συνέλευσιν τοῦ «*Syndesmos*», ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν ἐν Βηρυτῷ ἀπὸ τῆς 30ῆς Αὐγούστου ἕως 3ης Σεπτεμβρίου 1961, καὶ κατόπιν

107. Αὐτόθι σελ. 15.

ἀκροάσεως τῶν πεπραγμένων τῆς «Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἱεραποστολὴν» ἀπεφασίσθη ἡ Ἱδρυσις Διορθοδόξου Ἱεραποστολικοῦ Κέντρου ὑπὸ τὸν τίτλον: «Πορευθέντες»¹⁰⁸ ὡς καὶ ἡ συνέχισις τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὁμωνύμου περιοδικοῦ ὑπὸ νέαν ἔντυπον μορφήν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀρχεται ὑπὸ πλειόνων πλέον ἐρευνητῶν συστηματικὴ προσπάθεια πρὸς μελέτην τῶν εἰς τὴν Ἱεραποστολὴν ἀφορώντων θεμάτων, δημοσιεύεται δὲ ἱκανὸς ἀριθμὸς ἀρθρῶν καὶ αὐτοτελῶν σχετικῶν ἐργασιῶν. Ἐν σχέσει πρὸς τὸ σύνολον τῶν ἐν λόγῳ δημοσιευμάτων ὁ ἀριθμὸς τῶν μελετῶν, αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν εἰς τὴν θεωρίαν τῆς Ἱεραποστολῆς, εἶναι σχετικῶς μικροί.

Πρῶτος ὁ Σ. Πάνου ἐδημοσίευσεν τὸ 1961 εἰς τὸ «Πορευθέντες» δισέλιδον ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τὸ νόημα τῆς Ἱεραποστολῆς»¹⁰⁹. Εἰς αὐτὸ στηρίζει τὴν «φύσιν τοῦ Ἱεραποστολικοῦ ἔργου» εἰς τὴν Ἀγίαν Τριάδα καὶ εἰς τὴν δι' Αὐτῆς Ἱδρυθεῖσαν Ἐκκλησίαν. Ἀκολουθεῖ τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ εἰς τὸ αὐτὸ περιοδικὸν ὁ Μητροπολίτης Μύρων Χρυσόστομος διὰ τοῦ ὁμοίως δισέλιδου ἄρθρου του: «Τὸ Ἱεραποστολικὸν...» τοῦ Κυρίου καὶ ἡ Θεολογία», τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπόσπασμα σχετικοῦ λόγου του ἐκφωνηθέντος ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου τὸ προηγούμενον τῆς δημοσιεύσεως ἔτος. Ὑπ' αὐτοῦ ὑποστηρίζεται ἡ ἀποψις, ὅτι ἡ «Θεολογία τῆς Ἱεραποστολῆς» πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν τοὺς λαοὺς πρὸς τοὺς ὁποίους θὰ στραφῇ ἡ Ἱεραποστολὴ καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ διαμορφώσῃ ἀνάλογον ἀνθρωπολογίαν, ἐκκλησιολογίαν, ἐσχατολογίαν καὶ ἠθικὴν. Ἐπεταὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ εἰς τὸ αὐτὸ περιοδικὸν ὁ ἐκ Λιβάνου Γεώργιος Khodre διὰ τοῦ ἄρθρου του «Ἐκκλησία καὶ Ἀποστολή». Οὗτος θεωρεῖ τὴν Ἱεραποστολὴν ὡς αὐτὴν ταύτην τὴν Ἐκκλησίαν ἐν κινήσει, ὑπὸ δὲ τὴν Ἐκκλησίαν ἐννοεῖ τὴν Ὁρθόδοξον.

Ἐντεῦθεν διὰ τὸν συντάκτην τοῦ ἄρθρου εἶναι ἀκατανόητος πᾶσα προσπάθεια συνεργασίας τῶν Ὁμολογιῶν εἰς τὴν Ἱεραποστολὴν πρὸς ἐπιδιώξιν καλλιτέρων ἀποτελεσμάτων. Τέλος τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Καθηγητὴς Νικόλαος Νησιώπης ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ «The Greek Orthodox Theological Review» ἄρθρον περὶ: «Ecclesiological foundation of Mission from the orthodox

108. Ἐξία μνημονεύσεως ἐνταῦθα εἶναι ἡ ἀπ' ἀρχῆς τεθεῖσα ἐκκλησιολογικὴ βᾶσις τοῦ «Πορευθέντες»: «Τὸ Διορθόδοξον Ἱεραποστολικὸν Κέντρον «ΠΟΡΕΥΘΕΝΤΕΣ» μελετᾷ, ἐκδίδει, συνδαυλίζει τὴν Ἱεραποστολικὴν φλόγα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ὁρθοδόξων, ἐκπαίδευει, βοηθεῖ, καθοδηγεῖ, ἀλλὰ δὲν κάμνει Ἱεραποστολὴν μετὰ τὴν αὐστηρὰν ἐννοίαν τοῦ θροῦ, ὡς μὴ αὐτόνομος ἀρχή. Ἀπλῶς θέτει τοὺς καρποὺς τοῦ ἔργου του (ἐκδόσεις, ἐρεῦνας, πρῶτα) εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀρμοδίων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, διὰ τὴν περαιτέρω κανονικὴν Ἱεραποστολικὴν δρᾶσιν». Ἀ ν α σ τ ᾶ σ ι ο ς Γ. Γ ι α ν ν ο υ λ ᾶ τ ο ς, Πορευθέντες, Διορθόδοξον Ἱεραποστολικὸν Κέντρον, ἐν: Πορευθέντες 3 (1961) σελ. 37.

109. Ἐνταῦθα δεῖν νὰ μνημονευθῇ τὸ ὑπὸ τοῦ νῦν Ἀρχιεπισκόπου καὶ τότε ἀρχιμ. Ἱε ρ ω ν ὄ μ ο υ Κ ο τ σ ὄ ν η ἄρθρον τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν τὸ 1960 εἰς τὸ περιοδικὸν «Γρηγόριος Παλαμάς» ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ ἐλευθερία καὶ ὁ καταναγκασμὸς εἰς τὰ προβλήματα τῆς διαδόσεως τῆς πίστεως», ἐνθα ἐξετάζει τὸ θέμα ἐξ ἐπόψεως κανονικῆς.

point of view»¹¹⁰. Θεωρῶν τὴν Ἑκκλησίαν ἐν τῇ διφυεῖ αὐτῆς μορφῇ, τῇ στατικῇ καὶ δυναμικῇ, ἐκδέχεται τὴν ἱεραποστολὴν ὡς ἀναπόσπαστον μέρος τῆς Ἑκκλησίας καὶ ὡς ἀποβλέπουσαν εἰς τὴν παρουσίαν αὐτῆς εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Τὸ 1963 ὁ ἀρχιμανδρίτης Νεκτάριος Χατζημιχάλης ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ «Πορευθέντες» τὸ ἄρθρον «Ὁρθόδοξος Οἰκουμενισμὸς καὶ Ἐξωτερικὴ Ἱεραποστολή». Μεταξὺ οἰκουμενισμοῦ καὶ ἱεραποστολῆς ἐκδέχεται τὴν ὑπαρξιν διαλλήλου σχέσεως, ὑποστηρίζει δὲ τὴν ἀποψιν ταύτην ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἀγ. Γραφῆς καὶ τῶν Πατέρων. Τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ ὑπογράφων ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἑκκλησία» ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱεραποστολή», εἰς τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ εἰς τὰς συνήθεις κατὰ τῆς ἱεραποστολῆς ἐκφερομένας ἀντιρρήσεις. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξετάζει τὴν ἱεραποστολὴν ἐξ ἐπόψεως δεοντολογικῆς, κατανοεῖ ταύτην ὡς πρᾶξιν κινουμένην ἐπὶ τῆς αὐτῆς εὐθείας, ἡ ἀρχὴ τῆς ὁποίας εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργία τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ θέλησις πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν. Τὸ μεθεπόμενον ἔτος ὁ ὑπογράφων ἐδημοσίευσεν ἄρθρον, εἰς τὸ «International Review of Missions» ὑπὸ τὸν τίτλον «Mission and Unity from the Theological point of view»¹¹¹. Εἰς αὐτὸ θεωρεῖ, ὅτι ἀφετηρία καὶ κίνητρον τῆς ἱεραποστολῆς εἶναι ἡ ἀγάπη ὡς οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐκφράζεται ἐν Χριστῷ διὰ τῆς κενώσεως. Τὸ αὐτὸ ἐπίσης ἔτος συνέταξε διὰ τὴν Ὁρησκευτικὴν καὶ Ἡθικὴν Ἐγκυκλοπαιδεῖαν τὸ λῆμμα: «Ἱεραποστολή», ἐν τῷ ὁποίῳ πειράται νὰ ἐρευνήσῃ ταύτην ἐξ ἐπόψεως αἰτίας, σκοποῦ, ὑποκειμένου, ἀντικειμένου καὶ τέλους κινήτρου.

Ὁ ἀρχιμ. Ἀναστάσιος Γιαννουλάτος κατὰ τὸ αὐτὸ ἐπίσης ἔτος (1965) ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ προμνησθὲν περιοδικὸν «International Review of Mission» ὑπὸ τὸν τίτλον: «The purpose and motive of mission»¹¹². Εἰς αὐτὸ ἐρευνᾷ τὴν ἱεραποστολὴν ἐξ ἐπόψεως θεολογικῆς ἀφετηρίας, σκοποῦ καὶ κινήτρου. Τὴν θεολογικὴν ἀφετηρίαν τῆς ἱεραποστολῆς ἀνευρίσκει εἰς τὴν δόξαν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ. Τὸν σκοπὸν τῆς ἱεραποστολῆς διαιρεῖ εἰς ὕστατον, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς ἀμέσους, οἱ ὁποῖοι εἶναι τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ διὰ τοῦ βαπτίσματος σύστασις τῆς Ἑκκλησίας καὶ ἡ ἐναρξὶς νέας ἱεραποστολικῆς προσπαθείας. Τέλος τὸ κίνητρον τῆς ἱεραποστολῆς τόσον διὰ τὴν Ἑκκλησίαν ὅσον καὶ δι' ἓνα ἕκαστον πιστὸν εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ ἀναγκαιότης. Ἐπίσης τὸ αὐτὸ ἔτος ἐφιλοξένησε τὸ «Πορευθέντες» ἄρθρον τοῦ Καθηγητοῦ Παναγιώτου Δημητροπούλου ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ

110. Τὸ πρῶτον μέρος αὐτοῦ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ «Πορευθέντες» τὸ 1963. Ὁλόκληρον ἐδημοσιεύθη καὶ γερμανιστὶ εἰς τὸ Nissiotis, Nikos A., Die Theologie der Ostkirche im ökumenischen Dialog. Stuttgart 1968 σελ. 186-216.

111. Ἀνεδημοσιεύθη εἰς τὸ «Πορευθέντες» τὸ αὐτὸ ἔτος.

112. Ἀνεδημοσιεύθη τὸ ἐπόμενον ἔτος εἰς τὴν «Θεολογίαν» καὶ τὸ μεθεπόμενον εἰς τὸ «Πορευθέντες».

ὡς ἀφετηρία Ἑξωτερικῆς Ἱεραποστολῆς). Διερευνῶν τὸ θέμα του ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Καινῆς Διαθήκης, διακριβοῖ, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ταυτίζεται πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἱεραποστολῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἐξάπλωσις τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καθ' ἅπασαν τὴν γῆν. Τέλος τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξεδόθη ἐν Θεσσαλονίκῃ μικρὰ πραγματεία ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος ἀρχιμ. Νεκταρίου Χατζημιχάλη. Ὁ τίτλος τῆς εἶναι «Ὁρθοδοξία καὶ Ἑξωτερικὴ Ἱεραποστολή», ἀναφέρεται δὲ εἰς τὰς βιβλικὰς καὶ ἐκκλησιολογικὰς προϋποθέσεις τῆς ἱεραποστολῆς.

Τέλος τὸ 1967 εἰς τὸν πανηγυρικὸν τόμον τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τιμὴν τῶν ἀποστόλων τῶν Σλάβων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου ὁ Καθηγητῆς Εὐάγγελος Θεοδώρου ἐδημοσίευσεν ἄρθρον περὶ τῆς «Δεοντολογίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἑξωτερικῆς Ἀποστολῆς κατὰ τοὺς ἁγίους Κύριλλον καὶ Μεθόδιον», ἐν τῷ ὁποίῳ πραγματεύεται τὰς περὶ ἱεραποστολῆς θεωρητικὰς θέσεις αὐτῶν.

Εἰς τὸν τομέα τῆς ἱεραποστολικῆς ἐκπαιδεύσεως ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν ἐκτὸς τοῦ ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Λεωνίδου Φιλιππίδου διεξαγομένου κατ' ἔτος μηνιαίου κύκλου ἱεραποστολικῶν μαθημάτων μᾶλλον ἀγαθὰς προθέσεις ἢ γεγονότα. Κατ' ἀρχὴν καὶ διὰ λόγους ἱστορικοὺς ἀναφέρομεν τὴν πρότασιν τοῦ Βασιλείου Ισπίρ κατὰ τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις Συνέδριον τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας ἐν ἔτει 1936 πρὸς Ἱδρυσιν ἀνωτάτου Ἰνστιτούτου ἱεραποστολικῶν σπουδῶν. Ἴδου ἐπὶ λέξει κατὰ μετάφρασιν ἢ πρότασις του: «Πρέπει νὰ ἰδρῦσωμεν ἀνώτατον ἱεραποστολικὸν Ἰνστιτούτον, μίαν Ὁρθόδοξον Θεολογικὴν Ἀκαδημίαν, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἐκπαιδεύωνται οἱ μέλλοντες ἱεραπόστολοι καὶ εἰς τὴν ὁποίαν μετὰ σοβαρότητος θὰ διδάσκωνται αἱ ὀμιλούμεναι ὑπὸ τῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν γλῶσσαι, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς καλλιτέρας ἀμοιβαίας γνωριμίας καὶ ἵνα ἡ ψυχικὴ ἐνότης καὶ θρησκευτικὴ ἀλληλεγγύη εὐρουν τελείαν πραγματοποίησιν»¹¹³.

Ὅτε τὸ Διορθόδοξον Κέντρον «Πορευθέντες» συνεκροτήθη, ἐνεκαινίσασε σειρὰν ἐβδομαδιαίων ἱεραποστολικῶν μαθημάτων διαρκείας τριῶν ὥρῶν πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν μελῶν καὶ τῶν φίλων τῆς ἱεραποστολῆς. Μεταξὺ ἄλλων ἐδιδάσκετο ἡ ἐν Οὐγκάντα ὀμιλουμένη γλῶσσα λουγκάντα παρ' Οὐγκαντοῦ φοιτητοῦ μέλους τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου του. Τὰ μαθήματα ταῦτα διήρκεσαν ἐπὶ διετίαν, ἀντικατασταθέντα βραδύτερον ὑπὸ μηνιαίων ὀμιλιῶν, ἐπὶ διαφόρων ἱεραποστολικῶν θεμάτων, αἱ ὁποῖα συνεχίζονται μέχρι σήμερον.

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπτωσιν ἐπεβλήθη φροντίς παρὰ τοῦ νῦν Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ τότε Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ὅπως συστηθῆ Ἰδρυμα Ἀφρικανοασιατικῶν Μελετῶν, προωρισμένον καθ' ὅλοκληρίαν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ καταρτισμὸν ἱεραποστόλων. Ἡ προσπάθεια αὕτη ἐγένετο εὐρύτερον γνωστὴ, εἰδικὸν δὲ ἄρθρον

113. Alivisatos, Hamilcar, S, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 342.

ἀφιερῶθη πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ περιοδικοῦ «Γρηγόριος Παλαμᾶς»¹¹⁴. Ἡ προσπάθεια αὕτη τελικῶς δὲν ἐτελεσφόρησε, διότι λόγῳ τῶν συνεχῶν κυβερνητικῶν μεταβολῶν δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ψήφισις τοῦ σχετικοῦ ἰδρυτικοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου νόμου.

Τέλος μνημονευτέαι αἱ μεταξύ Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν διαπραγματεύσεις διὰ τὴν δημιουργίαν ἱεραποστολικοῦ Φροντιστηρίου παρὰ τῆ Θεολογικῆ Σχολῆ. Ὡς φαίνεται, αἱ ἐν λόγῳ διαπραγματεύσεις εὐδοοῦνται, ὥστε συντόμως θὰ συγκροτηθῆ τὸ Φροντιστήριον. Εἰς τοῦτο συνηγορεῖ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐπισήμως πλέον ἠσχολήθη εἰς τὴν ἱεραποστολὴν διὰ τῆς παρὰ τῆ Ἀποστολικῆ Διακονία ἰδρύσεως εἰδικοῦ διὰ τὴν Ἱεραποστολὴν Γραφείου καὶ ὅτι ὑπάρχει ἱκανὸς ἀριθμὸς νέων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀφιερῶθουν εἰς τὴν ἱεραποστολὴν, ἔχουν ἀνάγκην τῆς δεούσης ἱεραποστολικῆς προπαιδείας.

114. Ἰδρυμα Ἀφρικανοασιατικῶν Μελετῶν, ἐν: «Γρηγόριος Παλαμᾶς» 44 (1961) σελ. 164-165.